Universiteit
Leiden
The Netherlands

Screening for safety: predicting violence concerns among detained individuals in the Netherlands using the Risk Screener Violence (RS-V)

Smeekens, M.V.

Citation
Smeekens, M. V. (2025, June 11). *Screening for safety: predicting violence concerns among detained individuals in the Netherlands using the Risk Screener Violence (RS-V)*. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/4239080

Version:	Publisher's Version
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/4239080

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

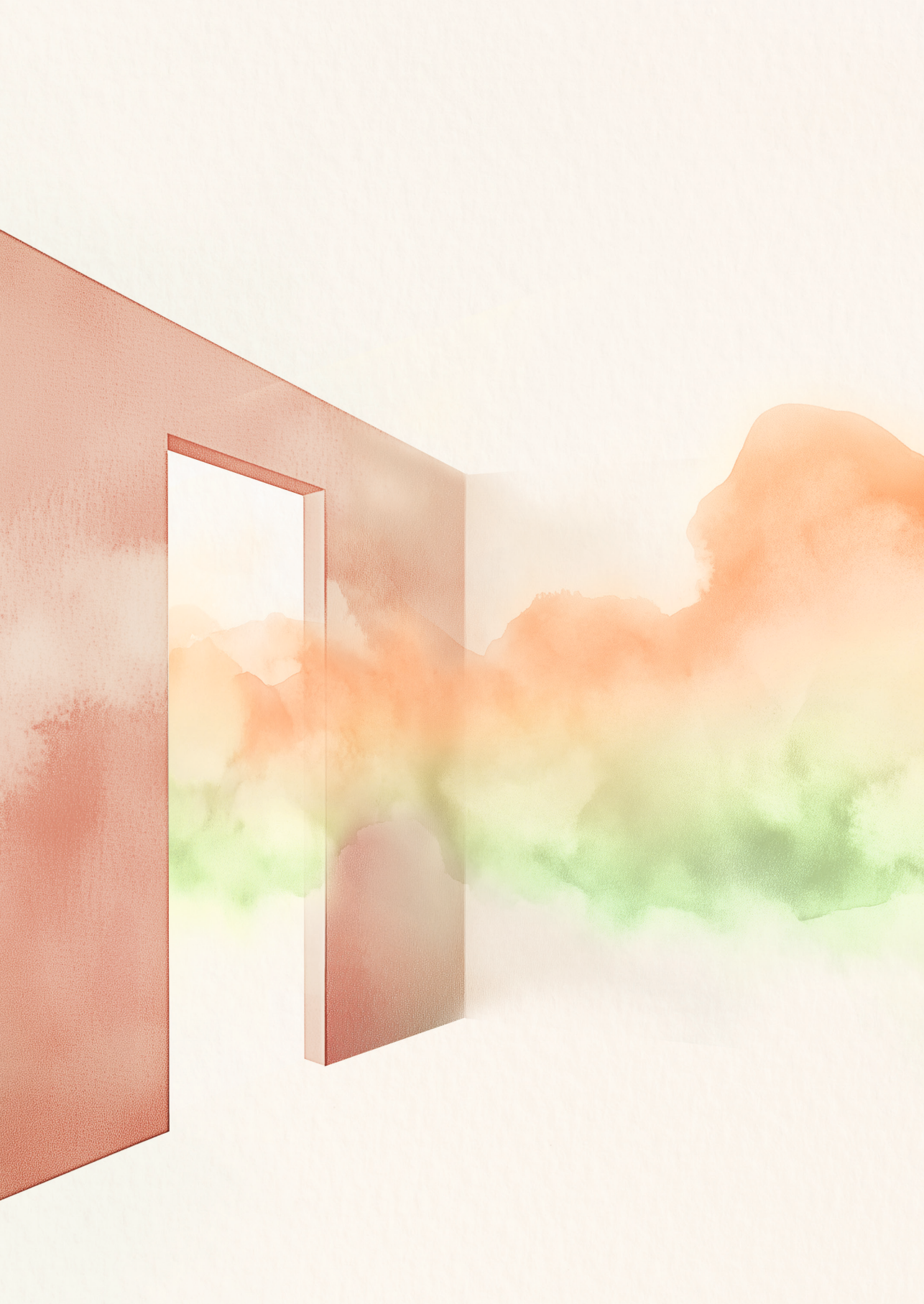

APPENDIX

Nederlandse samenvatting
Dankwoord
Curriculum Vitae

NEDERLANDSE SAMENVATTING

Screenen voor Veiligheid

Het Voorspellen van Zorgen over Gewelddadig Gedrag bij Gedetineerde Personen in Nederland met behulp van de Risicoscreener Geweld (RS-G)

Achtergrond en doel proefschrift

Gewelddadig gedrag heeft een grote impact en kan verstrekkende gevolgen hebben voor onze samenleving. Geweld en agressie kunnen bijvoorbeeld aanzienlijke psychologische en emotionele gevolgen hebben voor slachtoffers, familieleden, en andere betrokkenen zoals zorgmedewerkers. Daarnaast kan gewelddadig gedrag maatschappelijke gevoelens van onveiligheid en stigmatisering aanwakkeren. Het is daarom belangrijk om onderzoek te doen naar de preventie van geweld. Een eerste stap in het voorkomen van geweld is het identificeren van individuen die een verhoogde kans hebben op het plegen van geweld. Deze personen zullen het meest profiteren van preventiemaatregelen. In het bijzonder geldt dit voor personen die in detentie verblijven. Het in beeld brengen van factoren die het risico op gewelddadig gedrag verhogen of juist verlagen kan vervolgens middels interventie bijdragen aan een succesvolle re-integratie en positief functioneren in de samenleving.

In dit proefschrift is onderzoek gedaan naar een screeningsinstrument genaamd de Risicoscreener Geweld (RS-G). Dit instrument is in 2019 ontwikkeld voor het Nederlandse gevangeniswezen en sindsdien is er veel zorg, tijd, en aandacht besteed aan de implementatie en uitvoering ervan. Mede door het doen van een pilotstudie, het aanstellen van RS-G coördinatoren in de gevangenispraktijk, een train-de-trainer model, en de continue samenwerking tussen wetenschappelijk onderzoekers en medewerkers in de praktijk, was het mogelijk om de RS-G in alle 25 gevangenissen in Nederland te implementeren. Sinds 2021 wordt de RS-G dan ook structureel afgenomen voor alle personen die in binnenstromen in detentie. De kernvraag in dit proefschrift is of RS-G scores in staat zijn om zorgen over gewelddadig gedrag van deze personen te voorspellen, zowel binnen als buiten de gevangenis.

De Risicoscreener Geweld in het kort

De Risicoscreener Geweld (RS-G) is een screeningsinstrument ontwikkeld voor het gevangeniswezen in Nederland. Op basis van relevante risico- en beschermende factoren brengt het instrument zorgen in kaart over toekomstig gewelddadig gedrag van een gedetineerd persoon, zowel binnen de gevangenis als daarbuiten. De definitie van geweld volgens de RS-G is als volgt: *'lichamelijk geweld naar anderen (waaronder ook seksueel geweld), poging daartoe of dreiging daarmee'.* De RS-G kan afgenomen worden

binnen verschillende gevangenisregimes, zowel voor mannen als voor vrouwen. Naast dat de RS-G verplicht wordt afgenomen aan het begin van detentie, wordt het instrument ook ingevuld voorafgaand aan het verlenen van vrijheden. Daarnaast kan de afname op indicatie herhaald worden gedurende het detentie traject.

De RS-G bestaat uit drie delen die afzonderlijk van elkaar gescoord worden door verschillende gevangenismedewerkers. Deel één van de RS-G wordt ingevuld door een backoffice medewerker zo snel mogelijk na binnenkomst van een gedetineerd persoon. Een backoffice medewerker in de gevangenis is verantwoordelijk voor de administratie rondom de opname, eventuele overplaatsing, re-integratie, en vrijlating van een individu. Dit eerste deel van de RS-G bevat twee historische risicofactoren die gaan over de frequentie van eventueel eerder gewelddadig gedrag: geweldsdelicten in de maatschappij en geweldsincidenten tijdens eerdere detenties. De historische factoren worden gescoord op basis van het justitieel uittreksel (strafblad) en het detentiedossier. Indien er sprake is van eerder gewelddadig gedrag wordt het hoofd van de afdeling waar de persoon verblijft op de hoogte gesteld. De historische risicofactoren worden voor iedere gedetineerde persoon gescoord.

Deel twee van de RS-G wordt gescoord door een casemanager voorafgaande aan het tweede multidisciplinair overleg (MDO) na zes of negen weken, afhankelijk van de planning van de werkprocessen binnen een gevangenis. Een casemanager is verantwoordelijk voor het detentie en re-integratie proces van een kleine groep personen die gedetineerd zijn. Het tweede deel van de RS-G bevat vier dynamische risicofactoren en vier dynamische beschermende factoren. De aanwezigheid van dynamische risicofactoren, zoals middelengebruik, kunnen de kans op gewelddadig gedrag verhogen, terwijl beschermende factoren, zoals positieve invloeden vanuit het netwerk, deze kans juist kunnen verkleinen. De dynamische factoren gaan over recent gedrag dat een persoon laat zien binnen detentie. Deze factoren worden dan ook gescoord op basis van eigen gedragsobservaties van de casemanager en gedragsobservaties van andere gevangenismedewerkers die rapporteren in het detentiedossier. De factoren worden gescoord op basis van aanwezigheid: 'niet of nauwelijks', 'redelijk', of 'duidelijk'. Een termijn van zes tot negen weken is nodig om het gedrag van een persoon goed genoeg te kunnen observeren om de dynamische factoren te scoren.

Deel drie van de RS-G bevat drie eindconclusies aangaande zorgen over toekomstig gewelddadig gedrag en wordt ingevuld op basis van de scores in het eerste en tweede deel van de RS-G. De drie eindconclusies hebben betrekking op zorgen over toekomstig geweld: A) binnen de gevangenis, B) buiten de gevangenis in geval van einde detentie

op dit moment, C) buiten de gevangenis in geval van vrijheden tijdens detentie. Eindconclusie C wordt alleen ingevuld indien er sprake is van verlof mogelijkheden. De drie eindconclusies worden gescoord als 'weinig tot geen zorgen', 'matige zorgen', of 'ernstige zorgen'. Dit gebeurt tijdens het tweede MDO dat na zes of negen weken plaatsvindt en wordt gezamenlijk gedaan door verschillende medewerkers in de gevangenis (bijvoorbeeld een afdelingshoofd, een casemanager, een arbeidsbegeleider, en een backoffice medewerker). Deel twee en drie van de RS-G worden alleen ingevuld voor individuen die minimaal een gevangenisstraf van zes of negen weken hebben, terwijl bijna driekwart van de gedetineerden binnen drie maanden al is teruggekeerd naar de maatschappij. Een detentieduur van zes of negen weken is echter nodig om een persoon zo goed mogelijk te kunnen observeren om de RS-G betrouwbaar in te vullen.

Het multidisciplinair bespreken van de eindconclusies biedt de mogelijkheid om direct opvolg/preventie maatregelen te bespreken om het voorspelde gewelddadige gedrag te voorkomen. Bijvoorbeeld het wel/niet plaatsen van een individu in een bepaald regime of op een meerpersoonscel, het aanbieden van interventies zoals een agressiehanteringstraining of een verslavingsmodule, of het delen van de resultaten van de screening met de reclassering. Daarnaast kan de RS-G als triage dienen voor het afnemen van uitgebreide risicotaxatie-instrumenten. Ten opzichte van risicoscreeningsinstrumenten, bevatten risicotaxatie instrumenten doorgaans meer factoren, een diepgaandere analyse van deze factoren, en vereisen daarom de expertise van een gedragsdeskundige. Deze uitgebreidere instrumenten zijn in staat om een nog beter beeld te geven van de risico- en beschermende factoren van een persoon. De structurele afname ervan is echter niet haalbaar binnen Nederlandse gevangenissen gezien de benodigde tijdsinvestering en gedragsdeskundige expertise. Voorbeelden van risicotaxatie instrumenten die gebruikt worden in de Nederlandse detentiecontext zijn de HKT-R voor risicofactoren en de SAPROF voor beschermende factoren.

De belangrijkste bevindingen

De toepassing van de RS-G in Nederlandse gevangenissen

Zoals hierboven aangegeven is de RS-G in 2021 in alle 25 Nederlandse gevangenissen geïmplementeerd. Sindsdien wordt de RS-G consistent afgenomen voor alle personen die binnenstromen in detentie en is er dus veel data uit de gevangenispraktijk beschikbaar voor onderzoek. De studie beschreven in **Hoofdstuk 2** analyseerde een grote sample RS-G's (n = 8.960) ingevuld door gevangenispersoneel gedurende twee cohorten: de eerste zes maanden na implementatie (september 2021 – februari 2022), en een tweede periode van zes maanden een jaar later (september 2022 – februari 2023). De scores op de RS-G's uit deze twee tijdsperiodes waren nagenoeg

gelijk, wat indiceert dat de praktische uitvoering consistent verloopt. De scores op de eindconclusies laten zien dat gevangenismedewerkers vaker ernstige zorgen toekennen als het gaat om toekomstig geweld buiten de gevangenis (eindconclusie B) in tegenstelling tot toekomstig geweld binnen de gevangenis (eindconclusie A). Verder ontvingen mannen, jongvolwassenen, en herhaaldelijk gedetineerden vaker ernstige zorgen op basis van de screening ten opzichte van respectievelijk vrouwen, volwassenen, en personen die voor het eerst vastzitten. Hoewel de RS-G en de daaropvolgende interventies voor elk individu een gepersonaliseerde aanpak vereist, kan dit resultaat bijdragen aan een groter bewustzijn onder gevangenispersoneel over het bestaan van risico-gerelateerde gedragspatronen binnen specifieke subgroepen van gedetineerde personen. In Hoofdstuk 2 is ook gekeken naar gebruikerservaringen gedurende een periode van drie jaar vanaf implementatie. Het personeel in het gevangeniswezen is over het algemeen positief over de RS-G. De meerderheid geeft aan dat de RS-G een zinvol en makkelijk in te vullen instrument is. Echter, gevangenispersoneel geeft ook aan dat er verbeteringen nodig zijn om de praktische uitvoering van de RS-G te optimaliseren: 1) betere en tijdige rapportages vanuit verschillende disciplines, 2) betere opvolging op de uitkomsten van de RS-G, en 3) meer tijd in het MDO voor het bespreken en invullen van de eindconclusies in deel drie van de RS-G.

De voorspelling van geweld in de gevangenis

In **Hoofdstuk 3** is retrospectief onderzoek gedaan naar de voorspellende waarde van RS-G scores voor geweld in de gevangenis. In deze studie zijn RS-G's geïncludeerd (*n* = 181) die zijn ingevuld door onderzoekers op basis van dossierinformatie van gedetineerde personen. Gedurende een follow-up periode van vier maanden na het invullen van eindconclusie A (zorgen over geweld binnen de gevangenis) zijn vervolgens geweldsincidenten bijgehouden. Dit betrof zowel fysiek geweld als bedreiging. Geweldsincidenten werden geïnventariseerd op basis van disciplinaire straffen in het detentiedossier van een persoon. Gedurende de tijdsperiode van vier maanden pleegde 10% van de geïncludeerde personen een geweldsincident in de gevangenis. Zowel de totaalscore van de RS-G (bestaande uit de scores op het eerste en tweede deel van de RS-G) als de score op eindconclusie A lieten een grote voorspellende waarde zien voor geweldsincidenten tijdens detentie. Op basis van RS-G scores kon dus goed voorspeld worden wie een verhoogde kans had op het plegen van een geweldsincident en wie niet. Tot slot vond deze studie een relatief groot aantal foutpositieve voorspellingen (dat wil zeggen: individuen die matige of ernstige zorgen ontvingen op eindconclusie A, maar geen geweldsincident pleegden gedurende de follow-up periode), in vergelijking tot foutnegatieve voorspellingen.

De prospectieve studie in **Hoofdstuk 4** heeft dit aspect verder onderzocht, maar bevatte een grotere sample RS-G's (*n* = 958) ingevuld door medewerkers in de gevangenis. Er werd een vergelijkbare prevalentie van geweld gevonden van 11% gedurende een verblijf van vier maanden in detentie. Ook lieten zowel de RS-G totaalscore als eindconclusie A wederom een grote voorspellende waarde zien voor geweld in detentie, waarbij de voorspellende waarde van de RS-G totaalscore in Hoofdstuk 4 nog iets groter was dan in Hoofdstuk 3. Een mogelijke verklaring voor dit verschil is dat gevangenispersoneel, dankzij hun ervaring en directe observaties in de praktijk, beter in staat is om deel één en deel twee van de RS-G nauwkeurig in te vullen. Dit resulteert in een grotere voorspellende waarde in vergelijking met RS-G's die op afstand door onderzoekers zijn ingevuld. RS-G scores waren zowel in staat om geweldsincidenten naar personeel als geweldsincidenten naar medegedetineerden goed te voorspellen.

De voorspelling van geweld in de maatschappij

Waar Hoofdstuk 3 en Hoofdstuk 4 de voorspellende waarde van RS-G scores voor geweld binnen detentie hebben onderzocht, hebben Hoofdstuk 5 en Hoofdstuk 6 onderzocht wat de voorspellende waarde van RS-G scores is voor geweld na vrijlating. Het ging hierbij specifiek om officiële nieuwe veroordelingen (zichtbaar op het justitieel uittreksel) voor geweldsdelicten na uitstroom uit de gevangenis. Net als Hoofdstuk 3, bevatte **Hoofdstuk 5** RS-G's (*n* = 571) gescoord door onderzoekers op basis van dossierinformatie van gedetineerde personen. Deze studie vond een uitstekende interbeoordelaarsbetrouwbaarheid. Het aantal ex-gedetineerden dat (opnieuw) een geweldsdelict pleegde was 7% voor 6 maanden, 15% voor 12 maanden, en 21% voor 24 maanden na uitstroom uit detentie. De voorspellende waarde van de RS-G totaalscore en de score op eindconclusie B (zorgen over geweld buiten de gevangenis in geval van einde detentie op dit moment) was het grootst voor de follow-up periode van 6 maanden, maar ook gemiddeld tot groot voor 12 maanden en 24 maanden follow-up. Bovendien waren de RS-G scores specifiek goed voorspellend voor vrouwelijke ex-gedetineerden ten opzichte van mannelijke ex-gedetineerden, al was de prevalentie van geweld een stuk lager bij de vrouwen (6 maanden follow-up: 3%, 12 maanden follow-up: 6%, en 24 maanden follow-up: 9%) dan bij de mannen (6 maanden follow-up: 7%, 12 maanden follow-up: 17%, en 24 maanden follow-up: 24%).

De studie in **Hoofdstuk 6** is vergelijkbaar met de studie in Hoofdstuk 5, maar bevatte RS-G's gescoord door gevangenismedewerkers (*n* = 956), net zoals in Hoofdstuk 4. In Hoofdstuk 6 zijn lagere prevalentie cijfers voor geweld gevonden dan in Hoofdstuk 5, namelijk 4% voor de 6 maanden follow-up en 6% voor de 12 maanden follow-up. Dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt doordat de geïncludeerde geweldsdelicten in

Hoofdstuk 6 gepleegd waren tijdens de COVID-19 pandemie. Deze studie vond een gemiddeld tot grote voorspellende waarde van de RS-G totaalscore en de score op eindconclusie B voor geweldsdelicten na vrijlating. Tevens laat deze studie zien dat RS-G scores specifiek voorspellend zijn voor geweldsrecidive in tegenstelling tot algemene recidive. Tot slot vond deze studie net als in Hoofdstuk 3 een relatief groot aantal foutpositieve voorspellingen in tegenstelling tot foutnegatieve voorspellingen.

Interpretatie van de bevindingen en implicaties voor het Nederlandse gevangeniswezen

De voorspelling van geweld in de gevangenis versus geweld in de maatschappij

De voorspellende waarde van RS-G scores lijkt iets groter te zijn voor geweld in de gevangenis dan geweld in de maatschappij. Een plausibele verklaring is dat de RS-G gescoord wordt op basis van gedragingen binnen de gevangenismuren, met bijbehorende regels en beperkingen. Het gedrag dat een persoon laat zien in de maatschappij kan fundamenteel anders zijn, gezien de herwonnen vrijheid en autonomie. Gevangenismedewerkers hebben daarnaast vaak onvoldoende inzicht in de specifieke omstandigheden van een persoon na ontslag, zoals arbeids- en leefomstandigheden. Hoewel de voorspellende waarde van RS-G scores lager zijn voor geweld in de maatschappij in vergelijking tot geweld in de gevangenis, maakt gevangenispersoneel zich duidelijk meer zorgen over toekomstig gewelddadig gedrag in de maatschappij. Het gevangeniswezen is echter slechts één organisatie die betrokken is bij het begeleiden van individuen naar een veilige en succesvolle re-integratie. Effectieve risicocommunicatie en een nauwe samenwerking met ketenpartners binnen het gehele justitiële systeem, zoals gemeentes, reclassering, en forensisch psychiatrische zorginstellingen, zijn daarom essentieel voor een zo veilig mogelijke resocialisatie.

Opvolging

In dit proefschrift zijn grote voorspellende waardes gevonden van RS-G scores voor gewelddadig gedrag binnen detentie, wat eigenlijk zorgwekkend is. Gevangenismedewerkers wisten op basis van de RS-G scores doorgaans over welke individuen er matige of ernstige zorgen waren aangaande het mogelijk plegen van geweldsincidenten. Desondanks veroorzaakten deze personen in veel gevallen toch geweldincidenten in de maanden na de screening. Dit betekent dat de eventuele opvolgmaatregelen die ingezet zijn op basis van de screening niet succesvol waren in het voorkomen van geweld. Hoewel het een utopie is om te veronderstellen dat alle geweldsincidenten voorkomen kunnen worden, zou idealiter, als risicomanagement goed afgestemd wordt op de screeningsresultaten, gewelddadig gedrag zoveel mogelijk voorkomen kunnen worden. In dat geval zal de voorspellende waarde van een instrument laag zijn. Het is belangrijk om extra aandacht te besteden aan het bediscussiëren van de eindconclusies en opvolgingsmogelijkheden

gedurende het MDO. Tijdens deze MDO's wordt namelijk de basis gelegd voor verder risicomanagement. Het potentieel van de RS-G kan alleen benut worden wanneer er geïndividualiseerde opvolging plaatsvindt op basis van de resultaten. De verwachting is dat de voorspellende waarde van RS-G scores in toekomstige studies lager zal zijn omdat personeel in het gevangeniswezen meer ervaring opdoet met het effectief inzetten van opvolgmaatregelen op basis van de screening. Om dit te bereiken is er voortdurend aandacht nodig voor de uitvoering en toepassing van de RS-G in detentie, inclusief het vertalen van de screeningsresultaten naar effectieve preventiemaatregelen.

Foutpositieve voorspellingen

De resultaten van dit proefschrift roepen vragen op over het relatief grote aantal individuen dat ernstige zorgen ontvangt bij de eindconclusies van de RS-G, maar vervolgens geen geweldsincident of geweldsdelict pleegt gedurende de follow-up periode (foutpositieve voorspellingen). Er zijn verschillende verklaringen voor dit resultaat. Ten eerste, ondanks dat het niet in lijn is met de voorspellende waarde resultaten, kan het zijn dat er voor sommige personen met ernstige zorgen succesvolle opvolgmaatregelen zijn ingezet om geweld te voorkomen. Ten tweede kan er sprake zijn van een onderrapportage van gewelddadig gedrag in dit proefschrift, doordat niet al het gewelddadige gedrag zichtbaar is in officiële documenten. Ten derde is het mogelijk dat een aantal van deze personen geen daadwerkelijk verhoogde zorgen hadden aangaande het plegen van geweld en dat er dus sprake is van een classificatie fout. Anders gezegd kan het zijn dat beoordelaars de zorgen over geweld soms onterecht te hoog inschatten. Hoewel een verhouding van relatief meer foutpositieven in vergelijking tot meer foutnegatieven vanuit een veiligheidsoogpunt de voorkeur heeft binnen forensische settingen, vormt dit wel een gevaar voor een onnodig streng risicomanagement voor bepaalde gedetineerde personen. Restrictieve opvolgmaatregelen kunnen negatieve effecten hebben op het rehabilitatie proces van een individu door het ontstaan van gevoelens van wantrouwen, eenzaamheid, en stress, wat juist weer risico verhogend kan werken. Er is daarom een continue balans nodig tussen noodzakelijk risicomanagement en ondersteunende resocialisatie.

De RS-G versus risicotaxatie instrumenten

De voorspellende waarde van RS-G scores is vergelijkbaar met de voorspellende waarde van scores op uitgebreide risicotaxatie instrumenten, zoals de HKT-R en de SAPROF. Daarnaast lijken RS-G scores ook voldoende voorspellende waarde te hebben voor langere follow-up periodes. Een mogelijke verklaring waarom een eenvoudig screeninginstrument relatief goed presteert, is dat een klein aantal belangrijke risicofactoren en beschermende factoren mogelijk een groot deel van de variatie verklaart bij het voorspellen van toekomstig geweld. Het is de vraag of het toevoegen

van meer factoren de voorspellende waarde van een instrument zal verbeteren. Echter, het includeren van extra factoren zal hoogstwaarschijnlijk wel het inzicht in het gedrag van een gedetineerd persoon vergroten, waardoor risicomanagement en interventie beter vormgegeven kan worden. Een andere plausibele verklaring voor de relatief grote voorspellende waarde van RS-G scores in dit proefschrift is dat er binnen het gevangeniswezen een grote verscheidenheid aan risicoprofielen te vinden is, wat het mogelijk makkelijker maakt om te voorspellen wie gewelddadig gedrag laat zien. In settingen met relatief ernstigere risicoprofielen, zoals in de klinische forensische psychiatrie, zijn uitgebreide risicotaxatie instrumenten wellicht meer van toegevoegde waarde. Zoals hierboven aangegeven, kunnen uitgebreide risicotaxatie instrumenten een nog beter beeld scheppen van de risicofactoren en beschermende factoren van een individu. Dit verhoogd waarschijnlijk de kans op het nog effectiever inzetten en personaliseren van opvolgmaatregelen ter preventie van geweld. Toekomstig onderzoek naar de voorspellende waarde van de screeningsinstrumenten versus risicotaxatie instrumenten in verschillende forensische settingen kan hier meer duidelijkheid over scheppen.

Conclusie

De wetenschappelijke studies in dit proefschrift tonen aan dat de RS-G een nieuwe efficiënte screeningsmethode is om relatief makkelijk en snel zorgen over gewelddadig gedrag van gedetineerde personen in kaart te brengen. De resultaten laten zien dat RS-G scores in staat zijn om te onderscheiden welke individuen een verhoogde kans op geweld vertonen, zowel binnen als buiten de gevangenis, en welke individuen niet. Door vroegtijdig een eerste beeld van de belangrijkste risicofactoren en beschermende factoren te verkrijgen, kunnen op basis van de resultaten van de RS-G opvolgmaatregelen worden ingezet, met als doel gewelddadig gedrag te voorkomen en resocialisatie van gedetineerde personen te bevorderen. Daarnaast kan de RS-G dienen als triage voor uitgebreide risicotaxatie. Het effectief inzetten van opvolgmaatregelen behoeft echter nog verdere aandacht in het Nederlandse gevangeniswezen. Er kan geconcludeerd worden dat de RS-G een waardevol ondersteunend instrument en een belangrijk startpunt is voor algeheel risicomanagement en geweldspreventie. Risicoscreening in detentie kan van grote toegevoegde waarde zijn voor de veiligheid binnen de gevangenismuren, zowel voor gedetineerde personen als personeel, maar ook voor de bredere samenleving.